

DE PEDAGOG 04

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 24 - DECEMBER 2023

'Mijn opa was
alles voor me'

De Ollie-methode

Handreiking
proactieve zorgplanning

Het Babyhuis

Kracht van
video-feedback

Boodschap

“School2Care sprak jongeren aanvankelijk aan op het ‘laatste-kans-gevoel’: Als je het hier niet laat zien, dan is de kans groot dat je in de gesloten jeugdzorg terecht komt”, vertelt Sanne Pronk in *de promovendus*. “Toen uit mijn onderzoek bleek op hoeveel scholen die jongeren al hadden gezeten, is de boodschap aangepast: Je krijgt hier kans na kans. Waar een ander punt zet, zetten wij een komma. We blijven samen werken om jouw leven weer op het juiste spoor te krijgen.”

Jolanda Matthijssen vertelt in *de hoogleraar* over een boodschap vanuit een cliëntpanel met ouders en kinderen, over het thema ‘normaliseren’. “Een van de doelen van de transformatie. Voor de ene ouder betekent dat ‘geen etiketten plakken’, terwijl de ander juist wil dat de diagnoses genormaliseerd worden. Het idee erachter is te snappen en niet verkeerd; problemen horen bij het leven, prima om dat te normaliseren. Alleen kan het begrip een eigen leven gaan leiden. Het is interessant dat cliënten daar zelf mee komen.”

“Voor kinderen van ouders met drankproblemen kun je via verslavingszorg een heel pakket met tips en trucs krijgen over wat te doen. Voor kinderen van ouders met een verstandelijke beperking is er eigenlijk niks”, zegt Jolanda Doornbos in het omslaginterview. Ze vertelt haar levenshaal op scholen, aan leerlingen en docenten. “Mijn missie voor jongeren is empowerment: Als je zelf in de knoop zit, is er wel een weg uit! En voor docenten: Zie het kind!”

In *over de grens* schrijft Janneke Boer-van den Beukel over de samenwerking van een grote instelling voor gehandicaptenzorg met een architectenbureau. Door alle nadruk op fysieke veiligheid, waren de kamers van de bewoners inmiddels zo hufterproof en sober ingericht, dat niemand er gelukkig van werd. Een bewoonster kreeg, in plaats van een kaal ijzeren bed, met grote bouten aan de vloer vastgezet, een prachtige houten cocon, om zich veilig in terug te trekken. En bloemen op de muur. Er is hoop!

Annemiek Haalboom
hoofdredacteur *de Pedagoog*

‘Ik geloof in
hulpverleners
die structureel
verbonden zijn
aan schoolteams’

Sanne Pronk, pagina 14

coverfoto: iStock

4 ‘Mijn opa was alles voor me’
Interview met Jolanda Doornbos, die als enig kind opgroeide met licht verstandelijk beperkte ouders, daar een boek over schreef en lezingen geeft op scholen.

18 Het Babyhuis
Stichting Het Babyhuis biedt een warme plek aan moeders die tijdelijk niet zelfstandig voor hun baby kunnen zorgen.

20 ‘Hoe bepaal je samen wat kwaliteit van leven is?’
Handreiking Proactieve zorgplanning in de langdurige zorg.

24 Ollie-methode: door begrip meer grip
Passende psycho-educatie voor kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking en hun naasten.

32 Videobeelden als vergrootglas en spiegel
Filmen en terugkijken naar het eigen gedrag van de opvoeder. Over de kracht van video-feedback, de historie en de methode.

18

32

27

30

rubrieken

- 8 Onderzoeksnieuws
- 9 Pedagoog in opleiding
- 10 Over de grens
- 12 Persoonsgegevens & gemeente
- 14 Promovendus Sanne Pronk
- 17 OM&OM: Olaf Stomp
- 23 Gegrepen: *The quiet girl*
- 27 Judy Hoffer
- 28 Boeken &zo
- 30 Hoogleraar Jolanda Mathijssen
- 35 Juridische en beroepsethische vragen
- 36 Studenten-webinar
- 40 Op de werkvloer: OnderwijsZorgTeam

‘Mijn opa was alles voor me’

Jolanda Doornbos (40) groeit als enig kind op met licht verstandelijk beperkte ouders. Dat gaat goed tot haar opa, die naast hen woont, overlijdt. Ze is dan zeven jaar. In haar boek ‘Beperkt Volmaakt’ beschrijft ze haar jeugd in een smerig huis, eten uit de snelkookpan en te grote kleren met gaten. Over die jeugd geeft ze lezingen op scholen, inclusief een pleidooi voor schaduwgezinnen, waar kinderen zoals zij makkelijk terechtkunnen.

De geborgenheid die ze in haar jeugd zo miste, heeft ze gevonden bij haar gezin, bij haar man Anjo en dochters Olivia (6) en Norah (7). In de hal van hun huis in Zwolle staat een stellage met twaalf grote koekblikken uit de kruidenierswinkel van haar opa. In plaats van koekjes zitten er foto's in, plaatjes uit haar jeugd. Het gemis van haar opa kwam weer naar boven op de kunstacademie, bij het vak 'Autonoom'.

“Dat gaat over je autonome zijn en waar je écht werk over wilt maken”, vertelt ze in de woonkamer. “Zo kwam ik erachter dat ik een verhaal wilde vertellen en werkte een heel semester aan *Grandfather and little me*. Ik heb toen veel beeldend werk gemaakt, foto's bekeken, de kern proberen te vinden. Tijdens dat semester heb ik veel gehuild. Het verdriet over de dood van mijn opa had ik blijkbaar vijftientig jaar diep weggestopt. Ik ging nog meer schrijven dan ik toch al deed en begon aan de eerste hoofdstukken van mijn boek.”

Alles

Beperkt Volmaakt verscheen vorig jaar en beschrijft in romanvorm haar jeugd. Het boek is opgedragen aan 'opa A. van der Velden', de vader van haar vader. Voorin staat een portrettekening van Jolanda, van zichzelf als klein meisje en haar opa, dicht bij elkaar. Ze hadden een heel sterke band, hij was haar steun en toeverlaat.

“Mijn opa was alles voor me. We woonden naast elkaar, in een twee-onder-een-kapwoning. Ik kon achterom naar hem toe en wist niet beter dan dat hij er altijd was. Tussen de middag zat ik regelmatig bij hem. Hij kon zich inleven in mij als kind, in mijn socialisatieproces. Hij had een winkel waar veel mensen kwamen en hij was koster van een grote kerkgemeente. Dus hij ging met veel verschillende mensen om en was ook sociaal vaardig met mij, had interesse in me. Dat hadden mijn ouders allemaal niet. Mijn moeder

kwam amper de deur uit en mijn vader werd altijd boos als hij iets niet begreep en schreeuwde dan heel hard. Dat schrok mensen af.”

Lichtknopje

Jolanda is zeven, bijna acht als haar opa overlijdt. “Het was alsof er een lichtknopje omging”, zegt ze. “Hij was er niet meer om een oogje in het zeil te houden en ik had het gevoel: nu moeten we het met z'n drieën zien te rooien. Lukt dat wel?”

Ze was enorm verdrietig, maar kon dat niet uiten omdat haar vader alle ruimte innam met zijn eigen grote verdriet. Hij hilde tranen met tuiten, Jolanda ging weer in bed plassen. Het reiswekkertje, waarmee ze zichzelf destijds weer zindelijk maakte, heeft ze nog. “Mijn ouders snapten niet dat er een reden was voor dat bedplassen en werden boos. Tegen andere mensen vertelden ze steeds hetzelfde uitgebreide verhaal. Over hoe mijn opa maandenlang in het ziekenhuis lag, waar ik overigens altijd mee naartoe ging, inclusief gesprekken met artsen. Een eindeloze monoloog, waar een ander niet tussenkwam. Mijn ouders accepteerden nooit een weerwoord of dat iemand anders iets over zijn leven vertelde. Dus dat was lastig. Een antwoord op mijn vragen over de dood en hoe de hemel eruit zag waar opa nu was, hadden ze ook niet.”

Snelkookpan

Allebei haar ouders zijn te vroeg geboren. Haar vader met 24 weken, vlak na de Tweede Wereldoorlog. Hij bracht de eerste acht maanden door in een primitief soort couveuse. Ze laat een foto zien, die aan de muur bij de keuken hangt.

“Kijk, je ziet het wel een beetje aan hem. Hij loenste, had een bril met dikke glazen. Hij had ook een klompvoet en was aan een kant doof. Op school kon hij moeilijk meekomen.”

Haar vader werkte in een timmerfabriek. Jolanda hielp hem graag

‘Antwoord op vragen over de dood en hoe de hemel eruit zag waar opa nu was, hadden mijn ouders niet’

Grandfather and little me, tekening Jolanda Doornbos.

> met klusjes, in de werkplaats achter hun huis. Met haar moeder kon ze slecht overweg. Zij zat vooral aan tafel thee te drinken en barstte regelmatig in woede uit tegen mensen die er niet waren. Achteraf gezien waarschijnlijk psychoses, denkt ze. Vanaf haar achtste is ze haar ouders intellectueel de baas, zo hoort ze later van familieleden. Ze merkt al snel dat haar ouders ‘anders’ zijn. “Toen een vriendinnetje kwam spelen en vertelde dat onze wc heel smerig was. Die werd nooit schoongemaakt, dus dat ben ik toen gaan doen. Toen mijn vader niet wist hoe je het woordje ‘zeer’ moest schrijven. Toen ik bij een vriendinnetje ging eten en dacht: dat is lekker! Mijn moeder gooide alles in de snelkookpan, dus er was nooit een salade of stampot rauwe andijvie. Mijn ouders verzamelden ook van alles, ons hele huis was volgestouwd, tot aan het plafond.”

School

Op school zien ze wel Jolanda’s tekentalent, maar niet dat ze eigenlijk heel goed kan leren. Ze wordt steeds ingedeeld bij de slechte leerlingen, gaat onderpresteren en krijgt uiteindelijk een mavo-advies. “Ik werd beoordeeld op mijn afkomst en mijn uiterlijk. Met zulke ouders, zou ik ook wel dom zijn. Mijn kleren waren altijd een paar maten te groot en stuk, ik stonk en ik had kort stekelhaar, geen schattige blonde krulletjes. Maar school was ook mijn veilige haven, dankzij een paar juffen en docenten die wel naar me omkeken. Zoals de moeder van een vriendinnetje, invalkracht op de basisschool. Daar kwam ik ook thuis. En mijn docente geschiedenis op de middelbare school, die me bij haar thuis uitnodigde in de zomervakantie en waar ik nog steeds contact mee heb. Zij hebben me geïnspireerd om zelf het onderwijs in te gaan.”

Levensverhaal

Beperkt Volmaakt eindigt als Jolanda Doornbos – Ann van Wijck in het boek – op haar achttiende het huis uitgaat en gaat studeren. Ze doet eerst Sociaal Pedagogisch Werk en daarna de kunstacademie, met een eerstegraads lesbevoegdheid. “Pas toen ik dat academische diploma had, durfde ik te denken: ik ben dus niet dom, zoals mijn ouders.”

Ze werkte vijftien jaar in het onderwijs. Als onderwijsondersteuner, remedial teacher en als docent beeldende kunst en vormgeving. Sinds kort wijdt ze al haar tijd aan het geven van gastlessen, lezingen en spreekbeurten als ervaringsdeskundige, over kinderen zoals zij. Ze is ook lid van de landelijke Geschillencommissie Zorg. “Het is mijn missie om vooral leerkrachten en jongeren mijn levensverhaal te vertellen. Voor jongeren als empowerment: als je zelf in de knoop zit, is er wel een weg uit! Voor docenten: zie het kind! Er is weinig oog voor kinderen van ouders met een verstandelijke beperking. Toen ik nog voor de klas stond, vertelde een collega dat zij twee van die kinderen in de klas had. Volgens haar ging het goed met hen, dus ze deed er niks mee. Maar wie weet hadden ze wel, net als ik, een enorme coping-strategie ontwikkeld om maar te overleven. Dan lijkt het goed te gaan, maar is het niet zo. Voor kinderen van ouders met drankproblemen kun je via verslavingszorg een heel pakket met tips en trucs krijgen over wat te doen. Voor deze doelgroep is er eigenlijk niks.”

Schaduwgezin

Naast meer aandacht en steun van leerkrachten, pleit ze voor *schaduwgezinnen* voor kinderen die thuis in de knel zitten. “Een schaduwgezin is zoets als bij mijn opa, waar je zo binnen kan stappen, een kop soep krijgt, een arm om je heen. Je bent geen hulpverlener, je bent er gewoon. Vanuit school is dat goed te regelen. Gezinnen kunnen zich beschikbaar stellen via het inschrijfformulier, bijvoorbeeld. Je kunt leerlingen vragen bij welke gezinnen ze graag thuis komen. Het voordeel is ook dat je bij elkaar in de buurt woont. Wij zijn nu zelf schaduwgezin voor een alleenstaande moeder. Als zij het niet redt met haar werk, kan haar dochter hier blijven eten en desnoods slapen.” De rol van school bij het organiseren van schaduwgezinnen vindt ze om nog een reden belangrijk. “Mijn ouders waren zorgmijders. Mijn moeders medisch dossier was een half A4'tje toen ze naar het verpleeghuis ging. Als zorgmijder kun je de huisarts, jeugdzorg, alle hulpverlening weren. Maar ieder kind komt in aanraking met onderwijs. Mijn ouders hadden wel respect voor school en voor de leerkrachten. Daar zit nog steeds de

ingang naar een kind. Ik heb de moeder van mijn vriendinnetje op de basisschool later nog gevraagd of zij zo'n schaduwgezin had willen zijn. ‘Natuurlijk’, zei ze. ‘Had ik het maar geweten.’”

Onbegrip

Ze groeide op in een klein dorp onder de rook van Rotterdam, waar iedereen het gezin kende. Via de kruidenierswinkel van opa en via de kerk, met een hechte geloofsgemeenschap waar Jolanda zich thuis voelde. Toch trok er niemand aan de bel, had er niemand oog voor haar en haar situatie thuis. “Vanuit de kerk was toen het idee: ‘God heeft deze mensen uitgekozen om een kind te krijgen en heeft daar een goede bedoeling mee. Wie zijn wij als mens om ons daarmee te bemoeien? Tenzij ze zelf om hulp vragen.’ Dat gebeurde dus niet. Ze praatten tegen mij ook op dezelfde manier als tegen mijn ouders, op een heel kinderlijke manier. Terwijl je tegen mij normaal kon praten.” Op school hoorde ze andere moeders – achter haar rug – over haar en haar ouders roddelen. “Er werd wel over ons gepraat, maar niet met ons.” Ze blijft haar hele leven stuiten op een muur van onbegrip. Uitzonderingen daargelaten. “Toen mijn vader naar het ziekenhuis moest voor zijn eerste chemokuur – dat was in coronatijd, ik mocht niet mee naar binnen – trof ik een arts die me bij zich riep. Hij vroeg: ‘Ik krijg twee mensen bij me die eruit zien als pa en ma Flodder en dan een vrouw aan de lijn die keurig ABN spreekt, in het onderwijs werkt en eruit ziet als om door een ringetje te halen. Hoe kan dat?’ Hij trok wel een uur de tijd voor me uit, met z'n drukke agenda. Hij was de eerste arts die écht naar me luisterde.”

Ouders voor de rechter

Dezelfde arts adviseerde haar om een medisch dossier aan te leggen van haar vader, om hem zo onder mentor- en bewindvoering te kunnen stellen.

“Het is niet leuk om je ouders voor de rechter te dagen, maar het was de enige manier om mijn vader naar een verpleeghuis te krijgen. Ik wilde niet dat hij in een vies bed zou sterven. Thuiszorg schold hij de deur uit en mijn moeder had geen idee hoe ze om moest gaan met medicatie. Na die uitspraak lag hij veel in het ziekenhuis en hij is na een paar dagen in het verpleeghuis overleden aan kanker.” Haar moeder heeft een vorm van dementie. Ze kon niet alleen thuis blijven wonen, waar het bovendien een grote bende was. Met een rechterlijke machtiging is zij in een verzorgingshuis geplaatst. “Het gaat heel goed met haar. Ze was altijd bang voor roddels en heeft op een gegeven moment overal rolluiken laten plaatsen. Zo hield ze de buitenwereld letterlijk buiten. Omdat ze continu in het donker zat, werd ze nog meer paranoia, nog somberder en vervelender. Toen ze in het verpleeghuis kwam, zonder rolluiken, zagen we na een week al verschil. Terwijl ze eerst heel achterdochtig was, vindt ze nu alles leuk en prima. Het scheelt dat haar denkniveau tussen al die andere mensen met dementie ineens niet meer uitmaakt. Ze is voor het eerst gelukkig.”

tekst: Annemiek Haalboom

foto: Petronellanitta

Meer informatie over Jolanda Doornbos, haar lezingen en workshops: www.jolandadoornbos.nl

Professionals

Volgens het Trimbos-instituut wonen er 1,1 miljoen mensen met een (licht) verstandelijke beperking in Nederland, hoeveel er precies ‘ouder’ zijn is onbekend.¹ Bij professionals zijn vooral kinderen zonder verstandelijke beperking een blinde vlek. Al komt er de laatste tijd meer aandacht. Zo startte het Trimbos-instituut het project ‘Kennisbundeling rondom Kinderen van Ouders met een Verstandelijke Beperking’. Op hun site vind je een factsheet en tips voor professionals die deze kinderen ondersteunen.²

¹ www.trimbos.nl/actueel/blogs/kinderen-van-ouders-met-een-verstandelijke-beperking-een-onzichtbare-groep/

² www.trimbos.nl/aanbod/webwinkel/af1906-kvbo-kinderen-van-verstandelijk-beperkte-ouders

Boek cadeau

Van uitgever Aspekt mogen we drie exemplaren van *Beperkt Volmaakt* weggeven, inclusief een door Jolanda Doornbos getekende en gesignde boekenlegger. Belangstelling? Stuur voor 21 januari een mail met je motivatie naar redactie@nvo.nl. Inzenders met de mooiste motivatie krijgen het boek toegestuurd.

